

Küreselleşme ve Bilgi Çağı

Globalization And The Information Age

Vedat KARAGÜN¹

Öğr. Gör., Harran Üniversitesi, Akçakale MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programı, Şanlıurfa, Türkiye,

vedatkaragun@harran.edu.tr

M. Said ARAS²

Akdeniz Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkisi, Yüksek Lisans Öğrencisi,
saidaras70@gmail.com

ÖZ

Gelişen teknoloji, endüstri devrimi, haberleşme olanakları, dünya ülkeleri arasındaki sınırları daraltmıştır. Batı ülkelerinde meydana gelen teknolojik gelişmeler zamanla tüm dünya ülkelerine yayılmıştır. Ulaşım ve haberleşmede meydana gelen kolaylıklar dünya ülkelerinin birbirleri ile kolay şekilde irtibata geçmesini sağlamıştır. Küreselleşme kavramı siyasi, ekonomik ve sosyal alandaki değişimleri kapsamaktadır. Bazı görüşler küreselleşme ile gelen imkanların batı ülkelerini daha da güçlendirerek dezavantajlı konumda olan ülkelerin açlığa sürüklendiğini öne sürerken bazı görüşler tüm dünyanın gelişimi için bu yeniliklerin olumlu olduğunu düşünmektedir. Bu çalışmada küreselleşme kavramı, küreselleşmenin kavramı ve tarihçesi açıklandıktan sonra bilgi çağı ve küreselleşme ilişkisi literatür ışığında derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Küreselleşmenin Kapsamı, Türkiye’de Küreselleşme, Bilgi Çağı, Teknoloji.

Abstract

The developing technology, industrial revolution, communication opportunities have narrowed the borders between the countries of the world. Technological developments in western countries spread to all countries of the world over time. The conveniences in transportation and communication enabled the countries of the world to communicate easily with each other. The concept of globalization covers changes in the political, economic and social spheres. While some opinions suggest that the opportunities that come with globalization further strengthen the western countries, countries that are disadvantaged are starving, while some opinions think that these innovations are positive for the development of the world. In this study, after the concept of globalization, the concept and history of globalization are explained, the relationship between the information age and globalization has been compiled in the light of the literature.

Key Words: Globalization, Scope of Globalization, Globalization In Turkey, Information era, Technology.

¹ ORCID NO: 0000-0001-7503-2718.

² ORCID NO: 0000-0002-4935-8711.

1. GİRİŞ

Endüstri devrimi ve ardından yaşanan teknolojik ilerlemeler dünya üzerinde farklı bir yaşam biçimini şekillendirmeye başlamıştır. Küreselleşmenin tam olarak başlangıç aşaması net bir tarih olarak belirtilemez. Dünyayı küreselleşmeye hazırlayan bir tarihsel arka plan vardır. 1945 ve sonrasında gelişen neo-liberal politika kurumların işleyişlerini etkilemiştir. Küreselleşmenin oluşturduğu değişimler dünya çapında eşitsizlikleri de beraberinde meydana getirmiştir. Dünyanın küreselleşmesi artık geri dönüşü olmayan köklü bir değişimdir (Bahçekapılı, 1994).

Ülkeler arasındaki sınırların internet ve teknolojik araçlarla beraber ortadan kalkması dünya tarihi için önemli bir gelişmedir. Küreselleşme öncesinde ülkelerin birbirleri ile etkileşim içinde olması uzun zaman ve emek isterken, günümüz dünyasında birbirine oldukça uzak bir mesafede olan iki kişi çok hızlı şekilde iletişim kurabilmektedir. Bu durum dünya vatandaşlığını da ortaya çıkarmaktadır. Dünya üzerindeki insanların kültürleri, yaşayışları, ekonomileri ve siyasi yaşamları artık şeffaf ve ulaşılabilir. Bu gelişmeler teknoloji ve sanayide daha ileride olan batı ülkeleri için farklı avantajlar oluşturmuştur. Gelişmiş teknolojileri ve ekonomileri ile batı ülkeleri gelişmekte olan ülkeleri Pazar olarak kullanmaya başlamıştır (Sarıbay, 2002).

Dünya üzerinde güç sahibi olan sermaye sahipleri batı ülkeleri haline gelirken gelişmekte olan ülkeler bu sermayeye bağımlı hale gelmiştir. Türkiye’de küreselleşmeye yönelik görüşler farklılaşmaktadır. Ulusalcı bir anlayışlar hareket eden kesim ve küreselleşme savunucuları farklı fikirler öne sürmektedir. Tüm bu tartışmaların dışında küreselleşme tüm dünya üzerinde etkisini göstermeye devam etmektedir (Durukan, 2005).

Küreselleşmenin ortaya çıkışındaki en önemli gelişme bilgi çağıdır. Zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldıran teknoloji dünyanın küresel bir mecra olmasını sağlamıştır. Tarıma dayalı toplumdaki sanayiye ve oradan bilgiye geçen bir yelpaze olmuştur küreselleşme. Bu sebeple bu çalışma küreselleşme kavramı, tarihsel temelleri ve Türkiye’deki görünümüne değinildikten sonra bilgi çağı ve küreselleşme üzerinde durulacaktır. Elde edilen bilgiler ilgili literatürden derlenecektir.

1.1. Küreselleşme Kavramı

Küresel sözcüğünün kökeni oldukça eskiye dayansa bile küreselleşme yeni bir kavramdır. 1960’larda ortaya çıkan küreselleşme kavramı gittikçe daha fazla kullanılır hale gelmiştir. Ülke ekonomilerin birbirlerine bağlı ve bağımlı hale gelmesine işaret eden bu kavram için net bir görüş birliği söz konusu değildir. Küreselleşme kavramı son yıllarda en çok politika, ekonomi, sosyoloji alanlarında kullanılmaktadır (Sarıbay, 2002).

Sosyal bilimcilerin farklı kuramlarla açıklamaya çalıştığı küreselleşme olgusu bu çalışma tarafından, “*kapitalizmin küresel boyuta yayılması ile eşitsiz ve insani olmayan niteliklerin karşılıklı bağımlılığına dayalı, bütünsel ve çok boyutlu çeşitli toplumsal formasyonların ekonomik, politik ve kültürel olarak zaman-mekân bağlamında bir araya gelmesi sonucunda oluşan yeni toplumsal ilişkiler ağı*” olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde yaşanan sosyal gerçeklik, neo-liberal politika ve kurumlarla yeniden biçimlenmiş olan kapitalizmin küresel halidir. Elbetteki bugün kapitalizm hala varlığını güçlü biçimde sürdürmektedir. Ancak neo-liberal politikalarla vücut bulan birçok yeniliğin de olduğu göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla bu tezde yaşanan yeni dönem “*neo-liberal küreselleşme*” olarak adlandırılmaktadır. Çünkü küreselleşme, neo-liberal politikalar ile hayat bulan ve yeni oluşumlara yol açan bir süreçtir. Küreselleşme bugünkü haliyle kendinde büyük çelişkiler ve eşitsizlikler barındırmaktadır. Ancak bu çelişki ve eşitsizlikleri kendinde taşıyan

küreselleşmeye karşı alternatiflerin yaratılmasının mümkün ve kaçınılmaz olduğu fikri bu çalışma tarafından benimsenmektedir (Bahçekapılı, 1994).

Küreselleşmenin başlangıç aşaması sorgulandığında ise hali hazırda küreselleşmenin tarihsel bir arka plana sahip olmakla birlikte esas olarak 1945'lerden sonra yapılandığı savı öne sürülmektedir. Küreselleşme sürecini belirleyen oluşumlar birkaç yüzyıldır gelişim halinde olmasına rağmen küreselleşme tartışmasının odak noktası yakın dönem neo-liberal politika ve kurumlar doğrultusunda gelişmiştir. Burada öne sürülen görüşün en önemli temsilcilerinden biri olan Robertson'un küreselleşme üzerine yazmış olduğu ilk makalelerinde tarihsel arka plana özellikle vurgu yaptığı, ancak son dönem yazılarında küreselleşmenin tarihsel olmakla birlikte yakın dönemle açıklanabileceğini savunduğu gözlenmektedir (Robertson, 1999).

Bu anlamda küreselleşmenin ağırlıklı olarak ekonomi temelli açıklanmasının yeterli olmadığını iddia etmekle birlikte bu çalışma açısından hareket noktası olarak kapitalizmin ve 1945 sonrası oluşan neo-liberal politika (Reagan ve Thatcher politikaları) ve kurumların (WTO, IMF WB.) esas alındığı ifade edilebilmektedir. Küreselleşme olgusu bugün için biçimsel bir süreç olarak geri dönülmez olsa da içerik olarak dönüşebilme potansiyeline sahiptir. Dünya artık küreseldir. Ancak yaşanan bu küreselleşmenin içinin doldurulması hala insanların inisiyatifleri altında gözükmektedir (Koray, 1997).

Küreselleşmenin genişlemeci ve savunmacı olmak üzere iki yönünün olduğunu vurgulayan Hall'a göre küreselleşme kesinlikle barışçı ve yatıştırıcı bir süreç değildir. Son derece çelişki ve çatışmalarla dolu olan bu dönem tarihin sonu da değildir. Hall'ın bu tanımlamasından küreselleşmenin yeni mücadele alanlarına kapı araladığı anlamı çıkartılmalıdır. Postmodern küresel dünyanın kültürel çeşitlilik yolu ile daima çelişki ve çatışmaları da doğuracağı bugün de gözlemlenen bir olgu olarak varlığını sürdürmektedir (Akt. Dumanlı - Kürkcü, 2013).

1980'lerden sonra hız kazanan çokkutuplu dünyanın hem bir merkezinin hem de dengesinin olduğundan söz edilememektedir. Toplumsal örüntü ve ilişkiler belirsiz, başına buyruk bir alanda hareket etmektedir. Bauman (2012), yapmış olduğu bu açıklamalar bağlamında küreselleşme kavramını Wallerstein ve arkadaşlarına gönderme yaparak "yeni dünya düzensizliği" olarak açıklamaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir unsur yer almaktadır. Küreselleşmenin çokboyutlu bir olgu olduğunun altını çizen çoğu yazar, küreselleşme tanımını yaparken bu fenomenin taşıdığı çeşitli boyutları (tüketim kültürü, bilgi iletişim teknolojilerin yaygınlık kazanması, çokuluslu şirket küreselleşmesi vb.) arka arkaya sıralayarak bir tanımlama yapmaktadır. Ancak böylesi bir yaklaşım yanıltıcı açıklamalar doğurmaktadır. Küreselleşme yalnızca çokboyutlu yapıların bir araya gelmesi ile oluşan bir fenomen değildir. Küreselleşme tüm bunlarla birlikte sermaye akışkanlığı, ekonomilerin bütünleşmesi, ulus-devlet sınırlarının zorlanması, küresel kültürün doğuşu vb. değil, tüm bu boyut ve süreçlerin bir potada erimesidir. Bu nokta küreselleşme açısından kavramsal olarak asıl sorunun, bu fenomenlerin ilişkiselliğinin açıklığa kavuşturulması olduğu düşünülmektedir (Bauman, 2012).

Küreselleşme tartışmalarının başlangıçta ekonomi ve politik tabanlı yapılmasının yanı sıra günümüzde kültür boyutu üzerinde de sıklıkla durulmaktadır. Bu anlamıyla King'in küreselleşmeyi "politik ve ekonomik sistemin bir ürünü olan kültürel bir sistem" olarak tanımladığı bilinmektedir (King, 1998). Bu yaklaşıma göre politik ve ekonomik unsurların kültürel yapıyı biçimlendirmesi sonucu meydana gelen bir süreç söz konusudur. Kültürel yapının ekonomik kurumlar tarafından belirlenmesi beraberinde tüketim kültürü tartışmalarını da getirmiştir. Tüketim kültürünün tüm yerküre de hızla ve benzer biçimde yayılması "dünyanın küçülmesi" anlamına gelmektedir (Robertson, 1999).

İnsanlar benzer kültürel kodlar ile gittikçe birbirlerine benzer hale gelmektedirler. Bir kültürel türdeşleştirme kasırgası tüm yerküreyi sarmaktadır. İnsanlar bu kasırga ile karşılaştıklarında farklı tepkiler verebilmektedirler. Kimileri sorgulamadan, kaygısız biçimde ve kabul edilebilir olma adına benimsiyor, kimileri de bunu çeşitli biçimlerde reddetmeye çalışıyor. Ancak kabul edilmesi gereken bir nokta, gerçekten de bu küresel kültür kasırgasına karşı direnmenin ne kadar zor olduğudur. Bu noktada tüketim kültürünün insan ve toplum yaşamının merkezine yerleştiği söylenebilmektedir. Featherstone'nun da belirttiği üzere tüketim kültürü çağdaş dünyayı anlamamızdaki en önemli ipuçlarından biridir. Postmodernizm ve tüketim kültürü arasında büyük bir bağ kuran Featherstone'a göre dünyayı bugün mallar ve onların ilkeleri belirlemektedir (Featherstone, 1998).

Küreselleşme fenomenini kavramsallaştırma çabaları açısından literatüre büyük katkısı olan diğer bir yaklaşım ise Wallerstein, G. Frank, Amin ve diğerlerinin gündeme getirdiği Dünya-sistemi yaklaşımıdır. Özellikle Wallerstein, kapitalist dünya ekonomisinden söz ederek, küreselleşme sürecini kapitalizme dayandırarak açıklamaktadır. Bu yaklaşıma göre kapitalist dünya ekonomisi, öncelikle tarihsel, sermayenin sermaye yarattığı ve sürekli dolaşım halinde olduğu, coğrafya ile bağlantılı olduğu çokkutuplu bir dünyadır. Wallerstein'in bu yaklaşımı ile aslında küreselleşme olgusunu açıklamaktadır. Dünya-sistemi anlayışına göre küreselleşme yeni bir olgu olmayıp, kapitalizmin bir uzantısıdır. Buna "yeni-dünya düzeni" adı verilmektedir. Bütünsel ve tarihsel bir kavrayışa sahip olan bu yaklaşımda sosyal hareketler de "sistem karşıtı hareketler" olarak ifade edilmektedir (Wallerstein, 1997).

1.2. Küreselleşmenin Kapsamı

Küreselleşme gelişen ülkeleri ekonomik yönden gelişini tamamlamış ülkelere bağımlı kılarak bu ülkelerin kendi ekonomiklerini düzenleyemeyecek hale gelmesini sağlamaktadır. Küreselleşme kapsamında, belirli ve kıymetli mal ve hizmetlerin gelişmiş ülkelerde üretilip geliştirmekte olan ülkelere sunuluyor gösterilmesi bu ülkelerin bağımlılıklarını artırma çabası olarak değerlendirilmektedir. Küreselleşme ile birlikte yeni dünya devletlerinin faydasını kollama amacıyla kurulan ancak görünürde sadece gelişmiş ülkelerin yatırımlarını koruyan yeni uluslararası ekonomik örgütler ve sistemler gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkeler üzerindeki denetimini artırmıştır (Steger, 2006).

İletişimi artıran ve kesintisiz geliştiren yeni teknolojilerle ülkelerin kendi ulusal kültürlerinin kapalı sınırlarının dışına çıkmaya zorlanması, tüketim ve pazarlamayla ilgili küresel standart ve kuralların geliştirilmesi, yoğun iletişimde olan birlikte yaşam tarzlarının gelişmesini sağlamıştır. Bu etkileşimin sürekliliğinin sağlanmasını güvence altına alan Birleşmiş Milletler (UN) gibi uluslararası örgütlerin kurulması, insanın önemini kabul edilmesiyle haklarının savunulmaya başlaması da küreselleşmenin üstünlükleri arasında yer almaktadır. Küreselleşmenin kapsadığı alanın genişleyerek artması, ülke ekonomilerinin bağımlı hale gelmesi, soğuk savaş dönemine özgü politik kutuplaşmanın yok olması ve serbest ekonomi kurallarının her alanda güçlendiği görülmektedir (Çapcıoğlu, 2008).

Dünyaya nizam vermeyi misyon edinen güçlü devletlerin "yeni dünya düzeni" hegemonyası, dünyanın ekonomik ve siyasi olarak tek merkezli bir yapıya dönüştürmeye başlamıştır. Farklı bakış açıları küreselleşmeye farklı tanımlar yapılmasına neden olsa da, bütün tanımların bulunduğu ortak nokta, küreselleşmenin aslında iç içe olan üç (ekonomik, siyasal ve sosyal) olguda değişimine yol açmasıdır (Çapcıoğlu, 2008):

Ekonomik bağlam; küreselleşmenin ülke ekonomileri ile dünya ekonomilerinin uyumundan söz eden aşamasıdır. Bu görüşe göre, küreselleşme, kesin sınırlar içerisinde, bir devlet veya coğrafi sınırlarla tanımlanmamış olsa da, insanlar arası ilişkilerin yer ve zaman kavramları boyunca nasıl düzenlendiği üzerinde yoğunlaşan bir bakış açısını içerir. Zaman-mekân sıkışması olarak izah edilen bu bakış açısı, küreselleşmenin ortaya çıkardığı temel

özelliklerden birisidir. Küreselleşme etkisi altında hızlanan süreçlerin dünyayı küçülttüğü, uzaklıkları azaldığı görülmektedir. Böylece, dünyanın en uzak yerlerini en kısa ve en hızlı şekilde birbirine bağlamak mümkün olmaktadır. Bunlar dışında, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen ve ekonomik alanda etkileşim yaratan eğilimlerin, sosyal hayata birçok olumsuzluğu taşımıştır (Çapcıoğlu, 2008).

Siyasal bağlam, ülkelerin politik siyasi ve idari yapılanmalarının mevcut güç ve yetkilerini yok sayan hatta ortadan kaldırılmasını hedefleyen küreselleşme aşamasıdır. Bu görüşe göre, küreselleşme devletlerin tek dil, din, ırk ve millet kavramları etrafında kurulup yönetilmelerinden daha çok dünyanın her ülkesiyle ilişkiler geliştirebilecek hükümetler üstü, siyasi tekliği dışlamış uluslararası şirketler, bankalar veya örgütlerce (NATO, BM, IMF vb.) yönlendirilip yönetilmesini ifade eden siyasal bağlamdır. Diğer anlamda, devletlerin egemenliği uluslararası siyasal ve ekonomik aktörlerin güdümüne girmiştir (Halis, 2015).

Sosyal bağlam, kültürel anlamda egemen batı hegemonyasının tüm dünyada yayılmasını ifade eden sosyal bağlamdır. Bu süreçte, batı kültürü tüm dünyada hâkim kültür olarak ortaya çıkmıştır. Batının gelişmiş toplumlarının giyim tarzı, konuşma dili ve yaşam şekli gibi kültür kodlarının batı dışı az gelişmiş toplumların tüketim alışkanlıkları dâhil tüm yaşam şekillerini değiştiren bir durumun yükselişini göstermektedir (Sarıbay, 2002).

1.3. Küreselleşmenin Türkiye'deki Görünümü

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte yaşanan gelişmeler, Türkiye'deki devlet-toplum-birey ilişkilerine yeni bir boyut getirmiştir. Ulus-devlet kavramının sorunsallaşması, Türkiye'deki ulus-devlet algısı üzerinde de etkisi altına almıştır. Bu çerçevede, devlet örgütlenmesinin, dolayısıyla bürokrasinin, toplum ve bireye olan uzaklığı ve bu uzaklıktan kaynaklanan devlet-toplum arasındaki mesafenin kopukluğu sorunu tartışmaların merkezi konumuna gelmiştir. Bürokrasinin, kendi etki alanını koruma ve/veya genişletme çabasının bir ürünü olarak, birey ve toplum üzerinde kurduğu baskının arttığı düşüncesi, egemen bir noktaya gelmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak, devlet dış dünyaya rağmen içerdeki yapısını güçlendirmeye çalışmaktadır. Altan'a göre, bu süreç Türkiye'nin küreselleşmeyi algılamamasından ileri gelmektedir (Altan, 2002).

Küreselleşme, insan temelli bir hayat standardının oluşması sürecidir (Altan, 1997). Buna göre, bireysel talepler toplumsal taleplerin belirleyicisi konumundadır ve devlet bu taleplerin belirlenmesinde patronaj değil, talepler arasında bir hiyerarşinin oluşmasını engelleyen, diğer bir ifadeyle tüm taleplerin bir aradalığını mümkün kılan bir ortamın sağlanmasının şartlarını yaratan bir görev bilincine sahip olması gereken bir kurumsal yapı haline gelmektedir.

Küreselleşmenin tanımlanmasıyla ilgili anlatımlara bakıldığında, yeni dünya insanı için siyasi, ekonomik ve sosyal alanda sürekli gelişmeyi umutlandıran bir kavram olarak ülkeler için yeni fırsatlar ve üstünlükler yaratmıştır. Ancak, itiraz edilen nokta, bu vaatlerden sadece gelişmiş ülkelerin faydalandığıdır. Küreselleşmeyle beraber Gelişmiş ülkeler kendi ekonomilerini kötü yönde kullanıp gelişmeye çalışan ülkelerin ekonomilerine zarar veren bilinçli istikrasızlıklar ve krizler yaratıldığı ileri sürülmektedir. Arjantin ve Türkiye'de uzun yıllar yaşanan siyasi ve ekonomik krizlerin bu kapsamda olduğu savunulmaktadır (Özdemir, 2004).

Küreselleşme sürecine, Türkiye'nin kayıtsız kalması olanaksızdır. Ekonominin, siyasal değişimlerin ve kültürel sürekliliklerin küreselleşme sürecindeki değişim düzeyi, tüm dünya coğrafyasında farklıdır; ancak tematik olarak gelişmiş ülkelerdeki süreçler ile gelişmekte olan ülkelerdeki süreçler benzeşebilmektedir. Bu çerçevede Türkiye'deki tartışmaların odaklandığı temalardan biri de küreselleşme Türkiye'yi izole bir toplum haline mi getireceği, yoksa dış

dünya ile mi bütünleştireceği? Tema dışa açılmak ya da içeri kapanmak olduğunda, küreselleşmenin getirdiği liberal demokrasi, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü... gibi tüm tanım ve algılamalar; içe kapanma ve dışa açılma gibi, küreselleşmenin kabulü ve reddi noktasında birleşmektedir (Durukan, 2005).

Emre Kongar'a göre küreselleşme; Soğuk Savaş'ın bitiminde ve Bilişim devriminin gerçekleşmesinde kaynağını bulan bir süreçtir. Yine Kongar için küreselleşme; ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere üç şekilde incelenmelidir (Kongar, 2003).

Ekonomik olarak küreselleşme, uluslararası sermayenin egemenliği anlamına gelmektedir; siyasal açıdan küreselleşme, ABD'nin siyasal liderliği ve dünya jandarmalığıdır. Kongar, siyasal ve ekonomik ayağını tanımladığı küreselleşmenin kültürel ayağını da iki kategoriye ayırmaktadır: tüketim kültürü ve mikro-milliyetçilik/mikro-dincilik. Tüketim kültürü, bireysel pratiklerin benzeşmesine atıf yaparken, mikro milliyetçilik ve mikro-dincilik de farklılıkların özerklik talebinin meşrulaşmasına atıf yapar (Kongar, 2003).

Türkiye'de kategorik olarak, ekonomik anlamından çok, küreselleşmenin siyasal ve kültürel anlamı üzerine tartışıldığını söylemek mümkündür. Türkiye, siyasal tarihi boyunca Batı ile doğrudan ilişki içinde olmuş bir devlet yapısıyla, batılılaşma süreçlerini siyasal bir süreç olarak gerçekleştirmeye çalışmıştır. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, toplumsal tarih bağlamında Türkiye, değer yargılarını batılı norm ve değerler üzerine kurmayı amaçlamıştır. Küreselleşme taraftarlarınınca, batılı değerlerin tepeden inme yöntemlerle, yani pozitivist bir uygulamayla gerçekleştirildiği düşünülürken, baticı ya da "laik" olarak tanımlanan tarafa göre de tek parti döneminin ardından çok partili dönem boyunca ülkeyi yöneten siyasal iradenin, Türkiye'yi Batıya bağladığı iddiası sürmektedir (Durukan, 2005).

1.4. Bilgi Çağı ve Küreselleşme

Küreselleşmenin en özgül nitelikleri arasında sayılabilecek olan bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişim, günümüz toplumunun karakterini de tayin etmektedir. Günlük yaşam pratiklerimizin büyük bir bölümü toplumsal ve teknolojik olarak üretilmiş bir çevrede gelişmektedir.

Küreselleşme ile ilgili her ne kadar gelişmiş ülke çıkarlarının önde tutulmasıyla ilgili eleştiri ve kuşklar bulunsa da meydana gelen her türlü gelişmeden tüm dünya insanları faydalanmakta olduğu da ileri sürülmektedir. Örneğin, küreselleşme kapsamında gelişmiş ülkelerde geliştirilen, bulunan ve yapılan her şey dünyaya süratle yayılmaktadır. Bunlar arasında, insanlığın hizmetine sulan devrim niteliğindeki internet ağlarının kurulması gibi haberleşme uydu sistemlerinin kullanılması bulunmaktadır (Yeşil, 2010).

Bilgi teknolojilerinin hızlı gelişimi olarak da ifade edilebilecek olan günümüz enformasyon toplumu, insan yaşamlarında daha önce görülmemiş biçimde değişiklikler yaratmıştır. Mekân ve zamanların sınırlarının ortadan kalktığı enformasyon toplumunda amaç, bilginin bilgi üretmesidir. Enformasyon toplumlarını "post-materyal" toplumlar olarak ifade eden Melucci'ye (1995) göre artık hayatın idame ettirilmesi ile doğrudan ilgili olmayan bir kültürel üretim süreci içinde yaşamaktayız. Bu toplumda bir taraftan kültürel artık değerler üretilirken, diğer taraftan zaman ve mekân yeniden tanımlanmaktadır. Mekân kavramının sınırları ortadan kalkarken, zaman kavramı klasik anlamın oldukça ötesine geçmiştir (Kazgan, 2005).

Enformasyon toplumu ile dünyanın yeni bir devrim dönemi yaşadığı söylenebilmektedir. Enformasyon devrimi, geçmişin diğer devrimlerinden farklı olarak hareket gücünü bilgi, bilgi işleme ve iletişim teknolojilerinden almaktadır. 21. yüzyılın önemli düşünürleri arasında yer alan ve enformasyon toplumu üzerine ciddi çalışmaları bulunan Castells'e göre, sanayi devriminde buhar makinesi ya da elektrik gibi kaynaklar ne anlama

geliyorsa enformasyon devrimi için de enformasyon teknolojileri o anlama gelmektedir (Castells, 2005). Bu anlamda yeni toplumda temel ekonomik kaynak, geçmişten farklı olarak ne toprak ne de sermayedir. Bu toplumda temel ekonomik kaynak bilgidir. Castells'in yapmış olduğu açıklama, enformasyon toplumunun sınırlarını çizerken diğer taraftan da geçmişin toplumları olan manüfaktür ve kapitalist toplum modellerinden de farklılığı ortaya koymaktadır. Küresel dünyada yaşanan teknolojik devrimin ayırt edici özelliği bilginin, iletişimin ya da enformasyonun toplumsal yaşamda merkezi bir konuma gelmiş olması değildir.

Bilgi ve iletişim açısından bugün yaşanan asıl farklılık, bilginin ve enformasyonun merkezi önemi değil, bu bilgi ve enformasyonun tekrar bilgi üretme, bilgi işleme ve yeniliği biçimlendirme sürecine yaptıkları katkıdır (Castells, 2005). Enformasyon toplumu kuramcılarına göre kapitalist toplumun temel dinamosu olan sermaye ve sermayenin sermaye yaratması anlayışı elbette ki bugün için de önemlidir. Ancak ikinci planda önemlidir. Toprak ya da sermayeyi elde etmek artık kolaydır. Daha doğrusu bir ön koşula bağlıdır. Küresel dünyanın olmazsa olmaz koşulu bilgidir. Şayet bilgi elinde bulundurulabiliyorsa, toprağa da sermayeye de ulaşmak kolaydır. Bu yolda bilginin, bilgi ve sermaye yaratması yolu ile ekonomik ve sosyal yaşamı belirlediği iddia edilmektedir. Drucker'ın (1994) "kapitalist ötesi toplum" olarak adlandırdığı küresel dünyada bilgiden bilgi yaratılması söz konusudur. Ancak burada bilgiden kastedilen teknolojik bilgidir. Kapitalist toplumun süper zenginleri olan sanayicilerinin yerine günümüz enformasyonel küresel dünyasında bilgisayar yapımcıları, yazılım şirketleri ve televizyon programcıları geçmiştir. Dolayısıyla enformasyon sistemlerinin kurulmasına ve işletilmesine yönelik iş kollarının öne çıktığı söylenebilmektedir. Kapitalist ötesi toplum tanımlaması ile de Drucker aslında küresel dünyada yaşanan bilgi toplumuna işaret etmektedir (Drucker, 1994).

Enformasyon toplumunun ayırt edici bileşenlerinden bir diğeri de bu sürece geçişte yaşanan sürattir. Öyle ki, tarıma dayalı geleneksel toplum yapısından sanayi toplumuna geçiş yaklaşık yüz yılı aşkın bir zaman dilimini kapsamaktadır. Oysa enformasyon toplumuna geçişi sağlayan faktörlerin tüm dünya üzerinde yayılmasının on yıllık gibi kısa bir süreci kapsadığı bilinmektedir. Sanayi toplumundan enformasyon toplumuna dönüşümün bu denli hızlı olmasının temel nedeni, yeni teknolojilerin gelişme hız ve biçimlerinin insanlar için oldukça çekici bir konum sergilemesidir. Bu anlamda öne çıkan en önemli gelişme internetin kullanımudur. İnternet kullanımının 1980'lerden sonra yaygınlık kazanması, dünya üzerinde zaman ve mekân sınırlarının zayıflamasına neden olmuştur (Balcı, 1995).

Sosyal ilişkilerin dönüşümü ve işin esnekleşmesi gibi değişmelere yol açan internet ile günlük yaşam alışkanlıkları dönüşüme uğramıştır. İş yerindeki ofislerden dünyanın öbür ucundaki kişilerle konuşabilme, sokağa çıkmadan alış-veriş yapabilme şansı ortaya çıkmıştır. Bugün internet olmadan neredeyse yaşamımızı idame ettiremez konuma gelmiş durumdayız. Tüm bu gelişmeleri referans alarak küresel dünyayı enformasyon ve ağ toplumu kuramı bağlamında açıklayan Castells, internetin günümüzdeki önemini vurgulamak üzere "internet galaksi" kavramından söz etmiştir. İnternet galaksi, yeryüzündeki siyasal, ekonomik ve toplumsal ilişkiler üzerindeki internetin baskın etkisine dayalı olarak gündeme gelmiştir. Bu dünyada sivil toplum kavramına da yer verilmiştir. Çünkü sivil toplumun örgütlenmesi açısından da internet belirleyici bir görev üstlenmektedir (Castells, 2005).

Bilgi çağının getirdiği yenilikler iş ve günlük yaşamda farklılıklara sebep olmuştur. İnternet kullanımıyla beraber değişen iş ihtiyaçları iş gücü de farklı bir noktaya evrilmiştir. Kas gücü ve çok sayıda işçinin yapabileceği işler bugün teknoloji aracılığıyla makineler tarafından yapılabilmektedir. Bu sebeplerden dolayı küreselleşmenin en önemli ayağının bilgi çağı gelişmeleri olduğu düşünülebilir.

SONUÇ

Küreselleşme, dünyanın Batı güdümüne girmesi durumudur. Küresel köy'ün var edilmesinde Batı'nın üstün iletişim ve ulaşım teknolojileri etkin olarak kullanılmıştır. Batı gelişmiş teknolojik, ekonomik, askeri ve bilimsel gücüyle küreselleşmenin merkezi konumundadır. Dünya tarihinde bugüne kadar hiçbir medeniyet dünya çapında bu seviyede yaygın hale gelememiştir. Küreselleşme tüm insanlığı tektip bir kalıba koyan işlemin adı olmuştur. Tektür olmanın çoğalmasıyla Batının kazandığı güçte daha da artmaktadır. Küreselleşmenin oluşturduğu bu güç Batı lehine işlerken bağımlılıkta fazlalaşmaktadır. Gücün oluşturduğu bağımlılık, negatif yöndeki küresel çaptaki etkilenmelere karşı toplumların dirençsiz halde kalmalarının da sebebidir.

Küreselleşme olgusunun kendisi iyi veya kötü değildir. Küreselleşme müthiş güzellikler yapabilecek enerjiye sahiptir. Küreselleşmeye nasıl bir anlam yükleneceği bağlama göre değişmektedir. Batı ekonomisinin dünya üzerinde kurduğu hakimiyet geliştirmekte olan ülkeleri batıya bağımlı hale getirirse de batının sağladıkları bir anlamda bu ülkelere katkıda bulunmaktadır. Küreselleşme ile ilgili görüş farklılıklarının her ülkenin kendi bağlamında değerlendirilmesi daha doğru olabilir.

Bilgi çağının getirdiği kolaylıkların ve hızın tüm dünyayı dönüştürmesi günden güne belirgin hale gelmektedir. Yapılan işlerin çok daha hızlı yapılabilmesi, insan gücünün yerini makinelerin alması, kültürlerin birbiriyle hızlı şekilde etkileşim kurabilmesi, dünya ekonomisinin tek bir vücutta toplanması küreselleşmenin, doğal olarak bilgi çağının sonuçlarındandır.

KAYNAKÇA

- Altan, M. (2002). *Marksist Liberal*. (1.Baskı). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bahçekapılı, C. (1994). Küreselleşme Bölgeselleşmeyi Geride Bıraktı. *İktisat Dergisi*, 4, 12-18.
- Balcı, Y. (1995). Bilgi Teknolojisi ve istihdam. *Çerçeve Dergisi*, 11-15.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları*. çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı I: Ekonomi, Kültür ve Ağ Toplumunun Yükselişi*. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çapcıoğlu, İ. (2008). Küreselleşme, Kültür ve Din. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 153-183.
- Drucker, P. (1994). *Kapitalist Ötesi Toplum*. İstanbul, İnkılap Kitapevi.
- Dumanlı - Kürkçü, D. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC* 3(2).
- Durukan, T. (2005). *Küresel Girişimcilik*, Editörler: Aytemiz Seymen, O. ve T. Bolat, Ankara, Nobel Yayın.
- Featherstone, M., (1998). *Consumer Culture and Postmodernism*, Sage Publications. London.
- Halis, M. (2015). Küreselleşmenin Kimlik Algısı Üzerindeki Etkisi: Kırgızistan Üniversite Öğrencilerinden Bulgular. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 23(3), 3-18.
- Kazgan, G. (2005). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet- Yeni Ekonomik Düzen*. İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- King, A., (1998). *Kültür Mekanları, Bilgi Mekanları, içinde Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*. Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Kongar, E. (2003). *Küresel terör ve Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Koray, M. (1997). Küreselleşme İlerlerken Gerileyenler: Ekonomi Karşısında Sosyal, Sermaye Karşısında Emek, Piyasa Karşısında Siyaset. *İktisat Dergisi*, 369, 15-20.
- Melucci, A., (1995). *Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Özdemir, S. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İTO Yayınları. 187-204.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, (Çev: Hüsrev Yolsal), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sarıbay, A.Y. (2002). Kültürel Bir Olgu Olarak Küreselleşme, Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme, *Ufuk Kitapları, Sosyal Bilimler Dizisi*. 3, 49-50.
- Steger, M.B. (2006). *Küreselleşme*. (Çev. Abdullah Ersoy). Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.
- Wallerstein, I., (1997). *Culture as the Ideological Battleground of the Modern World-System*. Edited by: Mike Featherstone, Sage Publications. 31-55.
- Yeşil, S. (2010). Küreselleşme ve İşletmelerin Küreselleşme Süreçleri: Karşılaşılan Fırsatlar ve Tehditler. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 22-72.